

ИЗВОРНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА
ЉУДСКА ПРАВАЉиљана Мијовић¹*Правни факултет Универзитета у Бањој Луци*

Апстракт: *Иако права дјетета као засебна категорија не постоје у Европској конвенцији о заштити људских права и основних слобода, бројни су случајеви у пракси Европског суда за људска права у којима се Суд бавио овим правима, а на основу примјене чланова Конвенције којима је регулисано право на живот, забрана мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања и кажњавања, забрана ропства и присилног рада, право на правично суђење, право на породични живот, слобода мишљења, савјести и вјероисповијести, слобода изражавања, слобода окупљања и удруживања, право на образовање и забрана дискриминације. Из презентоване праксе видно је да се, захваљујући принципу универзалности у погледу круга лица који се могу обратити Европском суду, дјеца пред овим Судом појављују као субјект поступка, а не као објект заштите.*

У раду се анализирају неки од предмета који се тичу права дјетета, а у којима је Европски суд заузео одређене ставове као стандарде поступања. Из анализираних пракси такође је видно да је Суд, вођен чињеницом да се ради о једној од најрањивијих категорија сваког друштва, у сваком од тих предмета примјењивао не само Европску конвенцију, већ и све расположиве инструменте заштите права дјетета на међународном нивоу.

Кључне ријечи: *Европски суд за људска права, право на живот, забрана мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања и кажњавања, забрана ропства и присилног рада, право на правично суђење, право на породични живот, слобода мишљења, савјести и вјероисповијести, слобода изражавања, слобода окупљања и удруживања, право на образовање, забрана дискриминације.*

¹ Професор на Правном факултету у Бањалуци, бивши судија Европског суда за људска права. Е-mail: ljiljana.mijovic@pf.unibl.org

1. ПОЈАМ И МЕЂУНАРОДНА ЗАШТИТА ПРАВА ДЈЕТЕТА

Иако се већ чином рођења људска бића сматрају субјектима правног поретка и носиоцима основних људских права и слобода, услијед њихове тјелесне и психичке незрелости у периоду малолетности, створена је посебна категорија права које називамо правима дјетета. Као међународно призната, ова права су регулисана Конвенцијом о правима дјетета, усвојеном од стране Генералне скупштине Организације уједињених нација 20. новембра 1989. године². Ова Конвенција садржи универзалне стандарде које државе потписнице морају гарантовати сваком дјетету у оквиру своје надлежности и подразумијева обавезу свих друштвених фактора на поштовање права дјетета које се Конвенцијом третира не као објекат заштитних норми, већ као субјект права³. С обзиром на основ, права дјетета се по овој Конвенцији дијеле у четири групе: права живљења⁴, развојна права⁵, заштитна права⁶, и права учешћа⁷. Обавеза држава потписница Конвенције је да осигурају поштовање права предвиђених Конвенцијом. У оквиру исте обавезе, државе достављају периодичне извјештаје о провођењу Конвенције Комитету за права дјетета, који је, посредством Економског и социјалног савјета ОУН, надлежан да исте извјештаје обједињује и презентује Генералној скупштини ОУН. Конвенцију о правима дјетета Босна и Херцеговина је у цијелости преузела у свој правни поредак Дејтонским Уставом⁸. Како је видно да се примјена ове Конвенције односи на систем заштите који постоји у оквиру Организације уједињених нација, питање конкретне институционалне (судске, нпр.) заштите права малолетних лица препуштено је правосудним системима држава потписница.

2 Овој Конвенцији претходиле су декларације о правима дјетета из 1924. и 1959. године

3 Детаљније: Leif Holmstrom ed. *Concluding Observations of the UN Committee on the Rights of the Child*, The Raoul Wallenberg Institute Series of Intergovernmental Human Rights Documentation (The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 2000). str. xv.

4 Поједини преводи Конвенције ова права називају „правима преживљавања“, што, по Аутору овог чланка није адекватан превод. Ту спадају право на живот, право на одговарајући животни стандард, право на исхрану, смјештај, здравствену помоћ и сл.

5 Или „права на развој“, гдје спадају: право на образовање, право на игру, право на слободно вријеме, право на културне активности, право на информисање, право на слободу мисли и изражавања

6 Ту спадају: право на заштиту од злоупотребе, запостављања и израбљивања, забрана дјечјег рада, заштита од дрога, алкохола, дувана, заштита дјеце избјеглица, дјеце у оружаним сукобима, дјеце у затворима

7 Ту спадају права која омогућавају дјетету активно учешће у збивањима у свом окружењу и која га обликују као активног грађанина у будућности, односно право на слободно изражавање и право на удруживање

8 Анекс I, Додатни споразум о људским правима који ће се примјењивати у Босни и Херцеговини

У односу на круг држава чланица Савјета Европе⁹, систем заштите основних људских права и слобода, подразумијевајући под тим и права дјетета, успостављен Европском конвенцијом о основним људским правима и слободама из 1950. године не садржи специфичне одредбе посвећене заштити права дјетета, *per se*, већ својом универзалношћу примјене¹⁰ омогућава установљивање одговорности државе за непоштовање права и слобода гарантованих Конвенцијом у односу на сва лица под јурисдикцијом државе, подразумијевајући под тим појмом и малољетнике, односно дјецу.

Поред наведених, међународним изворима права¹¹, кад је ријеч о правима дјетета, треба сматрати и Конвенцију о сузбијању трговине људима, Европску социјалну повељу, Конвенцију о правном положају дјете рођене ван брака, Конвенцију о усвајању дјете, Европску конвенцију о остваривању дјечијих права, Конвенцију о заштити дјете од сексуалног искорштавања и сексуалног злостављања и низ других прописа којима се на ограничен начин¹² остварује заштита права дјетета. У том контексту, најефикаснијим се у односу на конкретну институционалну и правно санкционисану заштиту на међународном нивоу, ипак сматра систем заштите који постоји пред Европским судом за људска права, чија пракса обилује предметима ове врсте.

2. ЗАШТИТА ПРАВА ДЈЕТЕТА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА (У ДАЉЕМ ТЕКСТУ „ЕСЉП“)

Иако, како је раније већ речено, Европска конвенција о основним људским правима и слободама (у даљем тексту ЕКЉП) не регулише права дјетета као спецификум, она ипак садржи посебне референце које се тичу права дјетета. Тако је, нпр. чланом 5. Конвенције предвиђено законито задржавање дјетета ради образовног надзора; чланом 6. Конвенције ограничено јавно саслушање у интересу малољетника; чланом 2. Протокола бр. 1. утврђено право на образовање и др., док се, захваљујући раније поменутом принципу универзалне примјене, подразумијева и примјена оста-

9 Ријеч је о правним системима 47 држава чланица Савјета Европе, укључујући и Босну и Херцеговину

10 Принцип универзалности примјене Европске конвенције о основним људским правима и слободама наглашен је у члану 1. Конвенције у коме стоји да ће стране уговорнице осигурати „свакој особи под својом јурисдикцијом права и слободе гарантоване Конвенцијом“.

11 Детаљније види: Geraldine Van Bueren, *The International Law on the Rights of the Child* (The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1998), 6-32.

12 Ограничење се односи како на необавезност примјене и непостојање ефикасног система заштите, тако и на круг земаља потписница ових прописа

лих чланова Конвенције¹³, у обиму у којем се исти чланови могу односити, зависно од ситуације, на дијете као подносиоца представке Европском суду¹⁴. Анализирајући судску праксу ЕСЉП, првенствено се учача чињеница да је највећи број случајева који се тичу права дјетета резултат парничних поступака које су, у оквиру националних правосудних система, покренули родитељи или други законски заступници дјете, с обзиром на њихову ограничену правну способност. У вези с тим, потребно је нагласити да ЕСЉП у својој пракси прихвата становиште о субјективитету дјетета, али и о његовој ограниченој правној способности. У складу са чланом 1. Конвенције ОУН о правима дјетета, ЕСЉП дјететом сматра сваку особу млађу од 18 година. У веома обимној пракси ЕСЉП која се тиче права дјетета, могуће је извршити, а у циљу прегледности најважнијих судских принципа и стандарда ЕСЉП, подјелу с обзиром на врсту права на чију се повреду подносилац представке позвао, приликом обраћања Европском суду. Претходно је битно напоменути да ЕСЉП одлучује о прихватљивости поднесака и основаности навода о повреди права и слобода садржаних у Конвенцији, а у различитим врстама поступака. Неопходни услови за обраћање Суду одређени су члановима 34. и 35. Конвенције и односе се на овлаштени круг подносилаца и формалне квалитете представке.

У анализи предмета у којима је ЕСЉП одлучивао о правима дјетета, потребно је нагласити да се ради о правима која су уопштено говорећи заштићена Конвенцијом у односу на сва лица која се појаве у улози подносиоца представке Суду, па тако и дјецу. Оно што је, међутим, карактеристично за ову врсту предмета јесте чињеница да је Суд, одлучујући у тим предметима увијек у обзир узимао специфичну рањивост категорије дјетета у улози подносиоца представке, те имао на уму све у претходном дијелу поменуте међународне прописе којима се штите права дјетета. Тако је изграђена веома специфична пракса ЕСЉП у односу на велики број чланова Конвенције. Ради лакше анализе праксом ЕСЉП установљених принципа, у даљем тексту су обрађени најрепрезентативнији предмети ове категорије који се тичу Конвенцијом заштићених права, редослиједом којим су та права и у самој Конвенцији регулисана.

13 Детаљније види: *Handbook on European Law Relating to the Rights of the Child*, European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, 2015, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights>, приступљено 31.1.2019.

14 Детаљније види: Anette Faye Jacobsen, "Children's Rights in the European Court of Human Rights – An Emerging Power Structure", *The International Journal of Children's Rights*, Volume 24: Issue 3 (2016) https://brill.com/view/journals/chil/24/3/article-p548_4.xml, приступљено 31.1.2019.

3. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНОВА 2., 3. И 4. ЕКЉП¹⁵

Пракса успостављена радом Суда у односу на право на живот, забрану мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања и кажњавања, те забрану ропства и принудног рада, када је ријеч о правима дјетета, углавном се тиче заштите дјетета од насиља и искориштавања, а велики број тих предмета се односи на дјецу смјештену у установе под државним надзором. Како је и према Конвенцији о правима дјетета, а посредно и према Европској конвенцији, прописана позитивна обавеза државе на заштиту („свих лица“ у Европској конвенцији) дјетета од злостављања, односно повреде физичког и психичког интегритета, пракса Европског суда дала је неке од одговора на то шта се све има сматрати повредом ових чланова, уколико је ријеч о дјетету.

Тако је установљено да, иако се позитивне обавезе државе (њена одговорност) разликују зависно о повреди којег члана је ријеч, под примјену члана 2. Конвенције (право на живот) спадају сви случајеви у којима је дошло до смртног исхода по живот дјетета, чак и кад је смрт узроковала физичка особа која нема својство представника државе, уколико држава није предузела мјере заштите права на живот дјетета или у унутрашњем поступку није пронашла и праведно санкционисала починиоца. Овај принцип присутан је у великом броју случајева, а једним од најилустративнијих сматра се предмет *Kayaк против Турске*¹⁶, у којем је дошло до убиства ножем петнаестогодишњег дјечака од стране његовог вршњака, у близини школе коју су похађали. Оружје којим је извршено убиство потицало је из школске кухиње, услијед чега је било јасно да није постојао ефикасан систем надзора у школској установи, који је држава била дужна да осигура. На основу тог, Суд је установио повреду права на живот, односно одговорност Турске, јер јавне школске установе имају обавезу да заштите дјецу од свих облика насиља.

У оквиру овог члана, ЕСЉП је разматрао и случајеве у којима је смртни исход по живот малољетника наступио и чином самоубиства, а у којима је основ за поступање био садржан у чињеници да се лице, у тренутку извршења чина самоубиства налазило под надзором државе. Тако је у предмету *Çoşelav против Турске*¹⁷ ЕСЉП осудио Турску због како супстанцијалног, тако и процедуралног кршења члана 2. Конвенције. Основ за утврђивање

¹⁵ Мисли се на право на живот, забрану мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања и кажњавања, забрану ропства и принудног рада

¹⁶ ЕСЉП, *Kayaк против Турске*, бр. 60444/08, 10. јула 2012. године

¹⁷ ЕСЉП, *Çoşelav против Турске*, бр. 1413/07, 9. октобра 2012. године

супстанцијалне повреде члана 2. Конвенције, Суд је установио у чињеници да је адолесцент, који је имао личну историју претходних покушаја самоубиства, а који је одлуком домаћих власти премјештен из малољетничког у одјел за притвор одраслих, услијед непостојања адекватног надзора, исти чин и извршио, док је основ за процедуралну повреду Суд нашао у чињеници да о чину самоубиства домаће власти нису провеле дјелотворну истрагу.

Иако се чланом 2. Конвенције не гарантује изричито право на заштиту здравља, ЕСЉП се у више наврата бавио питањем заштите здравља дјете у оквиру овог члана, испитујући обавезу државе на отклањање здравствених ризика по животе дјете. Тако је у предмету *Oyal против Турске*¹⁸ пропустом државне болнице новорођено дијете трансфузијом заражено вирусом HIV-а, због чега је ЕСЉП установио повреду члана 2. Конвенције и наложио Турској обавезу да обезбиједи жртви повреде пуно и бесплатно здравствено осигурање до краја живота.

Када је ријеч о члану 3. Конвенције (забрана мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања и кажњавања), ЕСЉП је стао на становиште да се овај члан има примјењивати на све случајеве дуготрајног занемаривања, сексуалног злостављања, силовања и тјелесног кажњавања дјетета, а да одговорност државе почива на њеној обавези да осигура ефикасну заштиту дјете од насиља. У том контексту, држава је дужна да обезбиједи усвајање и ефикасно провођење кривичног законодавства, као и систем санкционисања починилаца таквих дјела. Обавезом државе у оквиру овог члана сматра се и усвајање посебних заштитних мјера у односу на дјечију популацију, а праксом Суда установљен је и принцип по којем се држава не може ослободити одговорности у случајевима кад повјери управљање образовним установама приватним лицима¹⁹. Сексуално злостављање дјете је у пракси ЕСЉП представљало основ одговорности државе у погледу предузимања одговарајућих мјера превенције или, уколико је до дјела дошло, провођења ефикасне истраге у погледу пријављеног дјела злостављања. Тако је, нпр. у предмету *М. Ц. Против Бугарске*²⁰ Европски суд установио повреду члана 3. Конвенције услијед невођења истраге од стране домаћих власти о наводима четрнаестогодишње М. Ц. да је била жртва силовања. Наиме, тјелесним прегледом малољетнице нису установљени трагови насиља, услијед чега су националне власти одустале од вођења истраге. ЕСЉП је био мишљења да је државе морала истражити њене на-

18 ЕСЉП, *Oyal против Турске*, бр. 4864/05, 23. март 2010. године

19 ЕСЉП, *Costello-Roberts против Уједињеног краљевства*, бр. 13134/87, 25. марта 1993. године, ст. 27.

20 ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембра 2003. године

воде, без обзира на недостатак трагова насиља, јер пружање отпора таквом чину од стране жртве и узвратно наношење тјелесних повреда од стране починиоца дјела, не представљају битан елемент кривичног дјела, услијед чега је Суд и установио повреду члана 3. Конвенције.

О примјени члана 4. Конвенције ЕСЉП је одлучивао у случајевима који су се тичали трговине дјецом, иако сама Конвенција не садржи одредбе које се тичу трговине људима. Правни основ за поступање у овој врсти предмета Суд је установио праксом у којој је прихватио дефиницију²¹ трговине људима садржану у члану 3. (а) Протокола за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и дјецом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала²². У овој врсти предмета, ЕСЉП је испитивао постојање и дјелотворност заштите од трговине људима у оквиру националног правног поретка тужене државе, као и квалитете истраге од стране државних органа у случају постојања навода о трговини људима. Тако је у предмету *Рантсев против Русије и Кипра*²³ Суд утврдио повреду члана 4. Конвенције у односу на обе државе, због невођења истраге у случају смрти малолетне Рускиње која је на Кипар дошла са визом плесачице у кабареу, а која се, судећи по околностима, одлучила на самоубиство падом са балкона објекта у којем је била смјештена. Као основ за утврђивање повреде, Суд је навео непостојање ефикасног система заштите жртава трговине људима, на страни власти Кипра, и неправилно вођену истрагу у погледу трговине људима, на страни Русије.

4. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНА 5. КОНВЕНЦИЈЕ²⁴

Чланом 5. Конвенције заштићено је право свих на слободу и безбједност личности, а ограничења наведена у истом члану тичу се случајева предвиђених законом. Лишавање или ограничавање слободе и безбједности предвиђено је, дакле, као изнимка у односу на опште правило слободе и безбједности за сваког појединца. Када је ријеч о дјетету као лицу којем се ограничава слобода, овај члан се односи на три могуће ситуације-огра-

21 Дефиниција гласи:., “трговина људским бићима” значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем пријетње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације“

22 Протокол је усвојен у Палерму, децембра 2000. године

23 ЕСЉП, *Рантсев против Русије и Кипра*, бр. 25965/04, 7. јануар 2010. године

24 Мисли се на право на слободу и безбједност

ничавање слободе дјетета услијед пресуде надлежног судског органа; ограничавање слободе у циљу осигуравања суђења и ограничавање слободе услијед изречене васпитне мјере надзора. Стандард који је у том погледу изграђен праксом ЕСЉП своди се на то да „ притварање малољетника прије суђења треба бити изузетна и крајња мјера; треба да траје што је могуће краће, а и када је неопходан, притвор малољетника мора бити осигуран одвојено од одраслих лица лишених слободе“. Цитирани став представља дио пресуде ЕСЉП у предмету *Нарт против Турске*²⁵, у којем је седамнаестогодишњак ухапшен под сумњом да је извршио пљачку трговине, након чега је стављен у притворску јединицу за одрасле особе у којој је остао наредних 48 дана, због чега је ЕСЉП установио повреду члана 5. Конвенције.

5. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНА 6. КОНВЕНЦИЈЕ²⁶

Пракса ЕСЉП у односу на примјену члана 6. Конвенције с правом се сматра најобимнијом у дјеловању Суда. Овим чланом се штите права оптуженог у кривичном, као и процесна права странака у парничном поступку. У том контексту, овај члан садржи процесне гаранције којима се осигурава правично суђење, а које се односе на право на (јавну) расправу, право на суђење у разумном року, пред независним и непристрасним судским органом, успостављеним законом. Правично суђење подразумијева читав низ појединачних процесних права, која се унеколико разликују, зависно од тог да ли је ријеч о кривичном или грађанском поступку. Када је ријеч о пракси примјене члана 6. Конвенције у односу на права дјетета, у пракси ЕСЉП најприсутнији су предмети у којима се расправљало о праву на дјелотворан судски поступак и праву на правну помоћ, што се чини логичним, уколико се има на уму специфичан правни положај дјетета у правосуђу уопште. У том смислу, потребно је споменути одређену врсту упутства националним јурисдикцијама, односно Смјернице о правосуђу прилагођеном дјечи, које је Савјет Европе²⁷ усвојио 2010. године, а које су резултат установљених принципа праксе ЕСЉП у односу на статус дјетета у судском поступку, као и Резолуцију о малољетничком кривичном правосуђу прилагођеном дјечи, из 2014. године²⁸, у којој се државе чланице

25 ЕСЉП, *Нарт против Турске*, бр. 20817/04, 6. маја 2008. године

26 Мисли се на право на правично суђење

27 Комитет министара Савјета Европе

28 Резолуција Парламентарне скупштине Савјета Европе бр. 2010, усвојена 27. јуна 2014.

Савјета Европе позивају на усклађивање националних законодавстава и праксе са стандардима садржаним у Резолуцији²⁹.

Као основно правило у погледу примјене члана 6. Конвенције, ЕСЉП је својом праксом установио принцип по коме се у било којој врсти и фази судског поступка мора водити рачуна о узрасту, те о интелектуалним и емоционалним способностима дјетета³⁰. Овај принцип установљен је у пресуди ЕСЉП *Т. Против Уједињеног краљевства*, за коју је повод било убиство двогодишњег дјетета, извршено од стране двојице десетогодишњака. Национални судски поступак је био јаван и широко праћен од стране медија, и није се одвијао пред посебним судом за малољетна лица, већ пред судом за одрасле, а по правилима уобичајеног кривичног поступка, услјед чега је установљена повреда члана 6. Конвенције од стране ЕСЉП. Потреба за вођењем рачуна о томе да се као осумњичени или оптужени третира малољетно лице, односно дијете, посебно је вишеструко наглашавана од стране Суда у случајевима који су се тичали права на правну помоћ, које, према пракси ЕСЉП, мора да постоји од почетка истраге, па све до краја судског поступка. Тако је у једној од пресуда ЕСЉП³¹ установио повреду члана 6. Конвенције, јер је изјава седамнаестогодишњака о признању почињеног дјела убиства дата без присуства родитеља или бранитеља, иако се, с обзиром на старосну доб, није могло сматрати да је малољетник познавао своје право на правну помоћ, нити да је могао бити свјестан посљедица испитивања без правне помоћи.

Поред ових, бројни су предмети у пракси Суда гдје се одлучивало о повреди права дјетета у својству жртве или свједока. Тако је донешен низ пресуда које су се тичале злостављања дјетета, односно поступака у којима су дјеца свједочила против оптуженог за дјело злостављања. С обзиром на несумњиво велику сензибилност и трауматично искуство суочавања дјетета жртве са оптуженим за дјело злостављања, ЕСЉП је установио принцип по којем се у таквим ситуацијама морају предузети посебне мјере заштите дјете жртава/свједока, при чему те мјере не могу бити на штету права одбране, односно не смије бити нарушена равнотежа између страна у поступку. Поменути принцип садржан је у низу пресуда, укључујући и пресуду у предмету *Ковач против Хрватске*³², која се односила на случај

29 У Резолуцији се предлаже да нпр. лишење слободе малољетника буде кориштено као крајња мјера и у што је могуће краћем периоду, да се као најнижа доб за установљавање кривичне одговорности третира узраст од 14 година, да све чланице установе посебан систем малољетничког кривичног правосуђа и сл.

30 Принцип установљен у предмету ЕСЉП *Т. Против Уједињеног краљевства*, бр. 24724/94, од 16. децембра 1999. године, ст. 61.

31 ЕСЉП *Ranovits против Кипра*, бр. 4268/04, 11. децембра 2008. године

32 ЕСЉП, *Ковач против Хрватске*, бр. 503/05, 12. јула 2007. године

дванаестогодишње дјевојчице. Да би се заштитио њен статус, дјевојчица је посредно свједочила у домаћем поступку против осумњиченог за блудне радње извршене над њом. Домаћи суд је њену изјаву дату пред истражним судијом, третирао као исказ на основу којег је оптужени и осуђен. Како се осуђени обратио Европском суду тврдњом да су повријеђена његова права из члана 6. Конвенције, јер му није била дата прилика да оспори исказ/ испита свједока, ЕСЉП је стао на становиште да је домаћи суд, без обзира на то што је поступак водио тако да заштити интересе дјетета/жртве, ипак починио повреду права оптуженог на правично суђење. Повреда, даје се закључити из те пресуде, не би наступила да је, примјера ради, исказ дјетета/жртве био прочитан приликом суђења, те да је оптужени том приликом имао могућност оспоравања навода из свједочења.

6. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНА 8. КОНВЕНЦИЈЕ³³

У пракси примјене члана 8. Конвенције, кад је ријеч о правима дјетета, предњаче предмети који се тичу права старатељства над дјететом³⁴. Посебно деликатним сматрају се ситуације у којима се једном од родитеља ускраћује право на виђање дјетета и у којима, да би одлучио о основу захтјева родитеља којем је то право ускраћено, домаћи суд има, према правилима поступка, обавезу да саслуша и дијете. Став ЕСЉП је да, уколико саслушање према мишљењу стручњака, представља ризик по стабилност и психички интегритет дјетета, директно испитивање дјетета пред судом о односу са родитељем у питању, није неопходност. Тако је, примјера ради, у пресуди ЕСЉП *Sahin против Њемачке*³⁵ разматрана представка оца четворогодишњег дјетета којом је он тврдио да су му повријеђена родитељска права услјед одлуке домаћег суда о забрани виђања с дјететом. Домаћи суд је одлуку о забрани виђања донио без саслушања дјетета, а на основу налаза стручњака по ком налазу би испитивање дјетета представљало ризик у односу на стање у коме се дијете налазило, што је ЕСЉП и прихватио.

У једно од права које штити члан 8. Конвенције спада и право на идентитет и, с њим у вези, право на лично име. Како су родитељи они који дају име дјетету, у пракси ЕСЉП су се појавили предмети у којима се расправља-

³³ Мисли се на право на поштовање приватног и породичног живота

³⁴ Детаљније види: Kirsty Hughes, „The Child’s Right to Privacy and Article 8 European Convention on Human Rights“ in *Current Legal Issues: Law and Childhood Studies Volume 14* ed. Michael Freeman (Oxford: Oxfors University Press, 2012). <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199652501.001.0001/acprof-9780199652501-chapter-26>, приступљено 31.1.2019. год.

³⁵ ЕСЉП, *Sahin против Њемачке*, бр. 30943/96 од 8. јула 2003. године

ло о одбијању власти да упишу одређено име у матичну књигу рођених. У вези с тим, ЕСЉП је као битно питање истакао потребу процјене (не)прикладности имена у односу на могућу штету или предрасуде које би дијете могло трпити због (не)прикладности имена. Тако је у предмету *Johansson против Финске*³⁶ Суд разматрао ситуацију у којој су домаће власти одбиле упис имена „*Axl Mick*“ због тог што је начин исписа имена био непримјерен финској пракси. Иако је ЕСЉП био мишљења да је заштита домаће праксе у погледу давања имена дио јавног интереса, закључио је да се овдје радило о повреди члана 8. Конвенције, с обзиром на то да су већ постојали случајеви регистрације тог имена, те да то није довело до измјене културног и језичког идентитета Финске. У погледу уписа презимена дјетета, ЕСЉП није нашао основ за повреду члана 8. Конвенције због тог што се правилом сматра упис дјетета под очевим презименом, али је непостојање могућности уписа под мајчиним презименом сматрао дискриминацијом и повредом Конвенције. Овај принцип Суд је установио у предмету *Cusan и Fazzo против Италије*³⁷, у којем се брачни пар обратио ЕСЉП зато што им италијанске власти нису дозволиле упис дјетета у матичну књигу рођених под мајчиним презименом.

Велики број предмета везаних за права из члана 8. Конвенције односио се на утврђивање очинства, у којим питањима је Суд тражио равнотежу између дјететовог интереса, интереса претпостављеног оца и општег (јавног) интереса. Тако је у предмету *Микулић против Хрватске*, у коме се радило о вишегодишњем избјегавању претпостављеног оца да се подвргне судски одређеном тесту утврђивања очинства, ЕСЉП примијенио принцип да, уколико се према домаћим прописима особа не може присилити на ДНК тестирање, обавеза је државе да осигура други начин за утврђивање очинства³⁸. Насупрот овом примјеру, ЕСЉП је установио и повреду права оца на оспоравање очинства у предмету *Mizzi против Малте*³⁹, због тог што су домаћи законски прописи као период у којем је могуће оспоравање очинства предвидјели шест мјесеци након рођења дјетета. Иако је Суд сматрао да је ограничавање периода у којем је могуће оспоравање очинства у служби осигуравања правне сигурности и заштите права дјетета на идентитет, ипак је стао на становиште да се у овом случају радило о несразмјери интереса, односно повреди права на оспоравање очинства ограничавањем тог периода на шест мјесеци. Још један од примјера

36 ЕСЉП, *Johansson против Финске*, бр. 10163/02, 6. септембар 2007. године

37 ЕСЉП, *Cusan и Fazzo против Италије*, бр. 77/07, 7. јануара 2014. године, ст. 67.

38 ЕСЉП, *Микулић против Хрватске*, бр. 53176/99, 7. фебруар 2002. године, ст. 64 – 65.

39 ЕСЉП, *Mizzi против Малте*, бр. 26111/02, 12. јануар 2006. године

успостављања равнотеже је и пресуда *Крушковић против Хрватске*⁴⁰, у којој се радило о дјетету рођеном изван брака, те оцу који, услјед непостојања пословне способности, није био у стању покренути поступак за утврђивање очинства. У овој пресуди Суд је био мишљења да је дошло до повреде права оца, услјед непостојања могућности утврђивања сродства, односно дискреционо постављене надлежности Центра за социјални рад да одлучује о покретању поступка.

Као релативно ново питање у погледу утврђивања сродства, односно права на идентитет, у пракси Суда се појавило и питање тзв. сурогат мајчинства. У вези с тим, ЕСЉП је стао на становиште да државама по овом питању треба, у правилу, оставити слободну границу процјене, јер у земљама чланицама Савјета Европе не постоји јединствен приступ. Слободна процјена није, међутим, неограничена и не може довести до правне несигурности, како је Суд установио у предмету *Menesson против Француске*⁴¹, у коме су француске власти одбиле упис у матичне књиге дјетета рођеног од сурогат мајке у Сједињеним америчким државама. Како је одбијањем власти доведено у питање држављанство дјетета, као и евентуално наслеђивање, ЕСЉП је био мишљења да је одлуком домаћих власти створена правна несигурности по статус дјетета, те је установио повреду права из члана 8. Конвенције.

Посебну групу предмета по основу члана 8. Конвенције чине случајеви одвођења дјетета преко границе, у којим ситуацијама Суд примјењује Хашку конвенцију о грађанскоправним аспектима међународне отмице дјеце из 1980. године. Ријеч је о читавом низу предмета⁴² у којима је од стране једног родитеља дошло до кршења режима старатељства над дјететом, одвођењем дјетета у другу државу. У већини ових предмета Суд је установљавао повреду члана 8. Конвенције полазећи од претпоставке да је незаконито одвођење дјетета само по себи штетно, враћање у *status quo ante* хитно, а конвалидација незаконите ситуације недопуштена. Надлежним судовима за провођење ових принципа ЕСЉП уопштено сматра судове дјететовог уобичајеног боравишта, а не судове државе у коју је дијете незаконито одведено.

Предметима дјечије порнографије ЕСЉП се бавио у више наврата и као основни принцип установио обавезу државе да осигура правни оквир заштите дјеце као жртава порнографије, те да исту заштиту опредмети у праву жртве да, дјелотворним правним лијековима грађанског и/или кривичног поступка, постигне задовољење. Тако је, примјера ради, у предмету *Söderman против*

40 ЕСЉП, *Крушковић против Хрватске*, бр. 46185/08, 21. јуни 2011. године

41 ЕСЉП, *Menesson против Француске*, бр. 65192/11, 26. јуни 2014. године

42 ЕСЉП: *Ignaccolo-Zenide против Румуније*, бр. 31679/96, 25. јануар 2000. године; *Cavani против Мађарске*, бр. 5493/13, 28. октобар 2014. године; *Iglesias Gil и А. У. И.* против Шпаније, бр. 56673/00, 29. април 2003. године; *Maire против Португала*, бр. 48206/99, 26. јун 2003. године, *Bianchi против Швицарске*, бр. 7548/04, 22. јун 2006. године итд.

*Шведске*⁴³ у коме се радило о покушају очуха да сними своју четрнаесто-годишњу пасторку за вријеме туширања, Суд установио повреду члана 8. Конвенције управо због тог што шведски правни оквир није обезбиједио заштиту жртве, јер се у домаћим судским одлукама, због чињенице да је снимак дјевојчице непосредно након сачињавања уништен, односно да није дошло до његовог експонирања било које врсте, овај случај није сма-трао дјечјом порнографијом.

Нестанак дјецe се појавио као основ за велики број предмета у погледу права на породични живот, а посебан вид ове врсте предмета односи се на нестанак новорођенчади. Овај проблем је узбуркао јавност Републике Ср-бије 2013. године, када је усвојена пресуда *Зорица Јовановић против Ср-бије*⁴⁴, у којој је ЕСЉП осудио Србију за повреду члана 8. Конвенције. У овом предмету ријеч је била о мајци чије је новорођенче, према наводима особља болнице, преминуло након рођења, иако његово тијело није предато родитељима. Како се из каснијег слиједа догађаја установило, ова појава није била тако ријетка у болницама у Србији, иако званични подаци о броју новорођенчади која су по породу преминула, а чија тијела нису предата родитељима, не постоје. У самој пресуди ЕСЉП је констатовао да се овај проблем јавио још 2001. године када су „српски медији почели да извјешта-вају о бројним случајевима као што је случај подносиоце представке“⁴⁵, због чега су се „стотине родитеља чије су бебе „нестале“ послије наводне смрти у болничким одјељењима, 2005. године обратиле Скупштини Србије тражећи обештећење“.⁴⁶ У истој пресуди, ЕСЉП је, поред установљавања повреде члана 8. Конвенције и изрицања обештећења за исту повреду, оба-везао Србију да „у року од годину дана од датума правоснажности пресу-де предузме све одговарајуће мјере са циљем успостављања механизма за обезбјеђење појединачног обештећења свим родитељима у ситуацији као што је или која је довољно слична ситуацији подносиоце представке.“⁴⁷ Ова Пресуда, како је видно, поред индивидуалних мјера извршења, подра-зумијева и општу мјеру усвајања посебног закона⁴⁸, који се тренутно на-лази пред Скупштином Србије.

43 ЕСЉП, *Söderman против Шведске*, бр. 5786/08, 12. новембар 2013. године

44 ЕСЉП, *Зорица Јовановић против Србије*, бр. 21794/08, 26. март 2013. године

45 *Ibidem*, ст. 12

46 *Ibidem*, ст. 26.

47 *Ibidem*, ст. 92.

48 Ријеч је о Закону о утврђивању чињеница о статусу новорођене дјецe, у јавности познатом као „Закону о несталим бебама“, а податак се односи на почетак 2019. године

7. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНА 9. КОНВЕНЦИЈЕ⁴⁹

Права дјетета произашла из примјене члана 9. Конвенције контекстуално су истовјетна правима одраслих и тичу се забране ограничавања слободе мишљења, савјести и вјероисповијести, иако се у односу на вјероисповијест дозвољеним сматрају ограничења уколико су прописана законом, имају легитиман основ и сматрају се неопходним у демократском друштву. Претходни параметри су дио теста који ЕСЉП проводи у сваком предмету који се тиче навода о ограничавању права на вјероисповијест или увјерење. Када је ријеч о дјечијој популацији, Суд се овом врстом предмета углавном бавио у односу на систем образовања, односно школски систем. Тако је питање вјеронауке као дијела институционалног образовања у неким земљама било предмет одлучивања у низу пресуда, од којих је посебно илустративан предмет *Grzelak против Пољске*⁵⁰, у којем се радило о агностички васпитаваном дјетету чији родитељи нису жељели да он похађа часове вјеронауке. Иако је, према националних прописима, та могућност постојала, а систем био у обавези да таквим ученицима обезбиједи алтернативу у виду наставе грађанског образовања, школске власти нису обезбиједиле тај вид наставе, услијед „недовољног броја таквих ученика“, чиме је овај ученик био ускраћен, не само за одређену врсту образовања, већ и за оцјену из једног предмета, те изложен порузи остале дјеце и осјећају подвојености, услијед чега је Суд констатовао повреду не само члана 9. Конвенције, већ и забране дискриминације предвиђене чланом 14. Конвенције.

8. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНОВА 10.⁵¹ И 11.⁵² КОНВЕНЦИЈЕ

Ограничења слободе изражавања допуштена су само уколико су прописана законом, имају легитиман основ и неопходна су у демократском друштву. Уколико то није случај, ова слобода подразумијева право посједовања мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мијешања јавне власти, чак и кад се те информације и идеје сматрају увредљивим, шокантним или узнемиравајућим. Како су дјеца дио обавезног школског система који утврђују јавне власти, обавеза је државе да обезбиједи

49 Мисли се на слободу мишљења, савјести и вјероисповјести

50 ЕСЉП, *Grzelak против Пољске*, бр. 7710/02, 15. јуни 2010. године

51 Мисли се на слободу изражавања

52 Мисли се на слободу окупљања и удруживања

права из члана 10. Конвенције. У том смислу је сваки вид цензуре у систему образовања (уколико није ријеч о већ поменутој и дозвољеној врсти ограничења) неприхватљив и представља повреду слободе изражавања. Поред већ чувеног предмета *Handyside против Уједињеног краљевства*⁵³, илустративан је примјер и пресуда ЕСЉП *Кипар против Турске*⁵⁴, у којој је, поред четрнаест других повреда Конвенције, установљена и повреда члана 10. Конвенције у односу на права грчке дјеце која живе у сјеверном дијелу Кипра (под турском влашћу) због цензурисања обавезних уџбеника у основној школи, те непостојања адекватног правног лијека у оквиру домаћег поступка⁵⁵.

Слобода окупљања и удруживања заштићена чланом 11. Конвенције се, како у односу на одрасле особе, примјењује и у односу на дјечију популацију, услијед чега је ЕСЉП установљавао повреду члана 11. Конвенције у предметима који су се односили на изражавање протеста због одређених одлука власти, а на којим протестима су се појављивала и дјеца. Тако је у предмету *Хришћанска демократска народна странка против Молдавије*⁵⁶ у коме је била ријеч о забрани одржавања протеста против важећег школског система, ЕСЉП констатовао да је право родитеља и њихов лични избор да протестују заједно с дјецом, уколико се ради о питању од интереса за дјецу, те да се, као и одрасли, и дјеца имају право окупљати на јавним површинама ради изражавања протеста.⁵⁷

9. ПРАВА ДЈЕТЕТА У ПРАКСИ ЕСЉП У ОДНОСУ НА ПРИМЈЕНУ ЧЛАНА 2. ПРОТОКОЛА БР. 1. НА КОНВЕНЦИЈУ⁵⁸

Право на образовање у пракси ЕСЉП подразумијева обавезу државе да организује и финансира систем образовања, да се у оквиру истог система уздржи од индоктринације, да поштује увјерења родитеља у односу на образовање њихове дјеце, да обезбиједи примјерено школско окружење и сл. У складу са широко постављеним концептом државних обавеза на једној, те права дјеце и родитеља на другој страни, пракса ЕСЉП у погледу примјене овог члана је веома шаролика и креће се од питања језичке

53 ЕСЉП, *Handyside против Уједињеног краљевства*, бр. 5493/72, 7. децембар 1976. године

54 ЕСЉП, *Кипар против Турске*, бр. 25781/94, 10. мај 2001. године

55 *Ibidem*, ст. 254.

56 ЕСЉП, *Хришћанска демократска народна странка против Молдавије*, бр. 28793/02, 14. фебруар 2006. године

57 *Ibidem*, ст. 74.

58 Мисли се на право на образовање

политике⁵⁹ у школама, па до присуства крста и распела у учионицама⁶⁰. У већини пресуда које се тичу права на образовање, ЕСЉП као један од најважнијих истиче принцип по којем државе имају обавезу да, у оквиру наставних планова и програма, осигурају квалитет знања и информација на основама објективног, критичког и плуралистичког начина размишљања, како би се код дјете развио слободан ум, а спријечила индоктринација. Како се системи образовања држава битно разликују, зависно од њихове историјске, културолошке и вјерске условљености, Суд и у овој врсти предмета поштује широко постављену границу слободне процјене на страни државе. Карактеристичан примјер је и претходно поменута пресуда у предмету *Lautsi против Италије*, у којој ЕСЉП није установио повреду права на образовање услијед присуства распела и крста у учионицама државних школа.

10. ЗАБРАНА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ДЈЕЦЕ У ПРАКСИ ЕСЉП (ЧЛАН. 14. КОНВЕНЦИЈЕ⁶¹)

Повреда члана 14. Конвенције тиче се подвајања (дискриминације) појединаца у односу на уживање било којег од права заштићених Конвенцијом. Основама дискриминације сматрају се пол, раса, нација, вјера, језик, поријекло, рођење или други статус. Када је ријеч о дјечи, најчешће повреде забране дискриминације у пракси ЕСЉП тичале су се подвајања дјете по основу расе, држављанства и ванбрачног статуса, а у погледу кориштења права на образовање, приватни и породични живот и имовину. Тако је пресудама ЕСЉП установљено подвајање ромске дјете њиховим стављањем у посебна одјељења (често и у одјељења намијењена образовању дјете с потешкоћама у развоју), као и подвајање дјете без држављанства у пракси многих земаља Савјета Европе (Чешка⁶², Хрватска⁶³, Бугарска⁶⁴). Поред права на образовање, повреду забране дискриминације ЕСЉП је често установљавао и у односу на права из члана 8. Конвенције (право на поштовање приватног и породичног живота⁶⁵) и члана 1. Протокола бр.

59 ЕСЉП, *Catan и други против Молдавије и Русије*, бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, 19. октобар 2012. године

60 ЕСЉП, *Lautsi против Италије*, бр. 30814/06, 18. март 2011. године

61 Овдје није ријеч о општој забрани дискриминације предвиђеној Протоколом бр.12 на Конвенцију, јер је, за разлику од Конвенције, тај протокол прихватило свега 20 држава чланица Савјета Европе

62 ЕСЉП, *Д. Х. и други против Републике Чешке*, бр. 57325/00, 13. новембар 2007. године

63 ЕСЉП, *Ориуши против Хрватске*, бр. 15766/03, 16. март 2010. године

64 ЕСЉП, *Ропотаруови против Бугарске*, бр. 5335/05, 21. јуни 2011. године

65 ЕСЉП, *Самр and Bourimi против Холандије*, бр. 28369/95, 3. октобар 2000. године; ЕСЉП, *Pla and Puncernau* против Андоре, бр. 69498/01, 13. јули 2004. године

1 (право на имовину⁶⁶) у погледу дјете рођене ван брака, налажући државама да укину подвајање такве дјете, односно да их изједначе у кориштењу њихових права са дјецом рођеном у оквиру брачне заједнице.

11. ЗАКЉУЧАК

Како је из, у овом чланку врло оквирно и уопштено, дате анализе видно, пракса ЕСЉП обилује веома разноликим случајевима у којима се, у оквиру права заштићених Конвенцијом, појављују дјеца као жртве повреде од стране држава чланица Савјета Европе. У сваком од тих предмета, Суд је на примјерен начин користио правни оквир дат не само Европском конвенцијом о заштити основних људских права и слобода, већ и осталим релевантним прописима којима се на међународном нивоу регулишу статус и права дјетета. Водећи рачуна о томе да се ради о посебно рањивој категорији појединаца, у већини поменутих пресуда видна је појачана сензибилност у образложењу пресуда и настојање Суда да се истакне осјетљивост дјечје популације не само као објекта заштите, већ и посредног субјекта поступка пред Судом, односно потреба Суда да изгради посебну праксу (*case-law*) примјењиву у односу на дјечију популацију.

У којој мјери је ова и оваква заштита dostatna, могуће је полемисати, али је извјесно да велики број предмета који се тичу заштите права дјетета пред ЕСЉП скреће пажњу на потребу за посебним институционализованим видом заштите ових права и шире од регионалног нивоа (ван држава чланица Савјета Европе), односно у једној универзалној димензији. Напор креирања такве институционалне заштите би, несумњиво, био вриједан труда и извјесно довео до уједначености нивоа заштите дјечије популације у великом броју држава.

КОРИШТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

Књиге, приручници и научни чланци:

- - Van Bueren, Geraldine. *The International Law on the Rights of the Child*, The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1998;
- - Holmström, Leif, ed. *Concluding Observations of the UN Committee on the Rights of the Child*, The Raoul Wallenberg Institute Series of Intergovernmental Human Rights Documentation, The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 2000;

⁶⁶ ЕСЉП, *Inze против Аустрије*, 8695/79, 28. октобар 1987. године; ЕСЉП *Mazurek против Француске*, бр. 34406/97, 1. фебруар 2000. године

- *Handbook on European Law Relating to the Rights of the Child*, European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, 2015, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights>, приступљено 31.1.2019;
- Jacobsen, Anette Faye. „Children’s Rights in the European Court of Human Rights – An Emerging Power Structure”, *The International Journal of Children’s Rights*, Volume 24: Issue 3 (October 2016) 549-574, https://brill.com/view/journals/chil/24/3/article-p548_4.xml, приступљено 31.1.2019.;
- Hughes, Kirsty. „The Child’s Right to Privacy and Article 8 European Convention on Human Rights“ in *Current Legal Issues: Law and Childhood Studies (Volume 14)*, ed. Michael Freeman, 456-486, Oxford: Oxfors University Press, 2012 <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199652501.001.0001/acprof-9780199652501-chapter-26>, приступљено 31.1.2019. год.

Пресуде Европског суда за људска права:

- *Кауак против Турске*, бр. 60444/08, 10. јула 2012. године
- *Џоџелав против Турске*, бр. 1413/07, 9. октобра 2012. године
- *Оуал против Турске*, бр. 4864/05, 23. март 2010. године
- *Costello-Roberts против Уједињеног кеаљевства*, бр. 13134/87, 25. марта 1993. године
- *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембра 2003. године
- *Рантсев против Русије и Кипра*, бр. 25965/04, 7. јануар 2010. године
- *Нарт против Турске*, бр. 20817/04, 6. маја 2008. године
- *Т. Против Уједињеног краљевства*, бр. 24724/94, од 16. децембра 1999. године
- *Раповитс против Кипра*, бр. 4268/04, 11. децембра 2008. године
- *Ковач против Хрватске*, бр. 503/05, 12. јула 2007. године
- *Sahin против Њемачке*, бр.30943/96 од 8. јула 2003. године
- *Johansson против Финске*, бр. 10163/02, 6. септембар 2007. године
- *Cusan и Fazzo против Италије*, бр. 77/07, 7. јануара 2014. године
- *Микулић против Хрватске*, бр. 53176/99, 7. фебруар 2002. године
- *Mizzi против Малте*, бр. 26111/02, 12. јануар 2006. године
- *Крушкових против Хрватске*, бр. 46185/08, 21. јуни 2011. године
- *Menesson против Француске*, бр. 65192/11, 26. јуни 2014. године
- *Ignaccolo-Zenide против Румуније*, бр. 31679/96, 25. јануар 2000. године
- *Savani против Мађарске*, бр. 5493/13, 28. октобар 2014. године
- *Iglesias Gil и А.У.И. против Шпаније*, бр. 56673/00, 29. април 2003. године
- *Maire против Португала*, бр. 48206/99, 26. јун 2003. године
- *Bianchi против Швицарске*, бр. 7548/04, 22. јун 2006. године
- *Söderman против Шведске*, бр. 5786/08, 12. новембар 2013. године
- *Зорица Јовановић против Србије*, бр. 21794/08, 26. март 2013. године
- *Grzelak против Пољске*, бр. 7710/02, 15. јуни 2010. године
- *Handyside против Уједињеног краљевства*, бр. 5493/72, 7. децембар 1976. године

- *Кипар против Турске*, бр. 25781/94, 10. мај 2001. године
- *Хришћанска демократска народна странка против Молдавије*, бр. 28793/02, 14. фебруар 2006. године
- *Catan и други против Молдавије и Русије*, бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, 19. октобар 2012. године
- *Lautsi против Италије*, бр. 30814/06, 18. март 2011. године
- *Д. Х. и други против Републике Чешке*, бр. 57325/00, 13. новембар 2007. године
- *Оршуш против Хрватске*, бр. 15766/03, 16. март 2010. године
- *Ропотаруови против Бугарске*, бр. 5335/05, 21. јуни 2011. године
- *Самр and Bourimi против Холандије*, бр. 28369/95, 3. октобар 2000. године
- *Pla and Puncernau* против Андоре, бр. 69498/01, 13. јули 2004. године
- *Inze против Аустрије*, 8695/79, 28. октобар 1987. године
- *Mazurek против Француске*, бр. 34406/97, 1. фебруар 2000. године

THE RIGHTS OF THE CHILDREN IN THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Ljiljana Mijović⁶⁷
Law Faculty in Banjaluka

Abstract: *While it is true that children's rights as a separate category do not exist in the European Convention on Human Rights, there are numerous cases involving these rights in the European Court's case law. Most of these cases were related to the articles of the Convention that protect right to life, liberty and security, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of thought, conscience and religion, freedom of expression, freedom of assembly and association, right to education and prohibition of discrimination. The present case-law shows that, thanks to the principle of universality before the European Court, children are treated not as objects of protection, but as the procedure subjects.*

This paper deals with the analysis of the leading principles taken by the Court while considering children's rights. The Court's case-law shows additionally that the Court, led by the fact that children are the most vulnerable social category, in each and every of these cases, applied not only the European Convention, but all the available international children's rights protection instruments.

Key words: *European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, right to life, liberty and security, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of thought, conscience and religion, freedom of expression, freedom of assembly and association, right to education and prohibition of discrimination*

67 Ph.D, assoc. professor, Law faculty in Banjaluka, former judge of the European Court of Human Rights.
E-mail: ljiljana.mijovic@pf.unibl.org